

СОБКО Вадим Григорович,
*заступник начальника факультету іноземних мов та гуманітарних дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ДІЛОВИХ ІГОР

Автором зроблено аналіз результатів експериментального дослідження розвитку професійної компетентності офіцерів із застосуванням ділових ігор.

Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи приводить автора до висновку, що запропонована ним раніше модель розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників шляхом використання ділових ігор дозволяє оптимізувати процес фахової підготовки і сприяє ефективному формуванню професійної компетентності офіцерів.

Ключові слова: експериментальне дослідження, ділова гра, офіцери-прикордонники, професійна компетентність.

Експеримент як основний метод наукового дослідження педагогічних явищ дозволяє здійснювати активний керований вплив на процес розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників у фаховій підготовці із застосуванням ділових ігор. Метод експерименту у нашому дослідженні був пов'язаний із впровадженням моделі розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників у фаховій підготовці із використанням ділових ігор, активним втручанням у педагогічну ситуацію з боку дослідника і полягав у реалізації відповідної програми.

Різні аспекти проведених педагогічних досліджень у військових формуваннях знайшли своє відображення у працях А. Галімова [1], І. Грязнова [2], О. Діденка [3], Д. Іщенко [4], С. Максименка [5], Б. Олексієнка [5], В. Райка [6], О. Сафіна [5], В. Ягупова [7] та ін. Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у зазначених вище та інших наукових працях, мають велику цінність для вирішення завдань нашого дослідження. Однак залишаються поза увагою результати експериментального дослідження розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників із застосуванням ділових ігор.

Метою статті є аналіз результатів експериментального дослідження розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників із використанням ділових ігор.

Результати проведеної дослідно-експериментальної роботи дозволили визначити початковий рівень сформованості показників стану професійної компетентності офіцерів Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – НАДПСУ) до початку впровадження авторської моделі розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників у фаховій підготовці з допомогою ділових ігор, визначити контрольні та експериментальні групи. За підсумками констатувального зрізу був зроблений висновок про те, що рівень професійної компетентності переважної більшості випробовуваних оцінюється як задовільний або низький. Формувальний етап експерименту полягав у впровадженні розробленої моделі формування професійної компетентності офіцерів-прикордонників шляхом реалізації відповідної програми заходів. Пріоритетним напрямом роботи з апробації представленої моделі стало впровадження в навчально-виховний процес НАДПСУ на рівні експериментальної групи низки чинників. Ними стали: модернізація системи розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників (найбільш радикальним змінам був підданий блок факультативної роботи); інтеграція професійних знань; розширення меж використання методів активного навчання з метою комплексної дії на компоненти професійної компетентності.

За підсумками експериментальної дії в контрольній і експериментальній групах були проведені підсумкові зрізи, що дозволяють відстежити динаміку показників професійної компетентності офіцерів.

Загальний аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи приводить до висновку, що запропонована модель дозволяє оптимізувати процес фахової підготовки і сприяє ефективному розвитку професійної компетентності офіцерів.

Очевидним є те, що за результатами формувального експерименту відбувся перерозподіл офіцерів-прикордонників як КГ, так і ЕГ за рівнями розвитку професійної компетентності, але в КГ цей перерозподіл є незначним, а в ЕГ – суттєвим. Загалом, спостерігається збільшення кількості офіцерів-прикордонників з високим та середнім рівнями розвитку професійної компетентності, зменшення – з мінімальним рівнем розвитку досліджуваних якостей. Показовим є те, що в ЕГ протягом експерименту кількість офіцерів-прикордонників з високим рівнем професійної компетентності зростає на 25 %, а в КГ – лише на 9,1 %; кількість слухачів з низьким рівнем розвитку професійної компетентності в ЕГ зменшилась на 41,7 %, а в КГ – на 9,1 %.

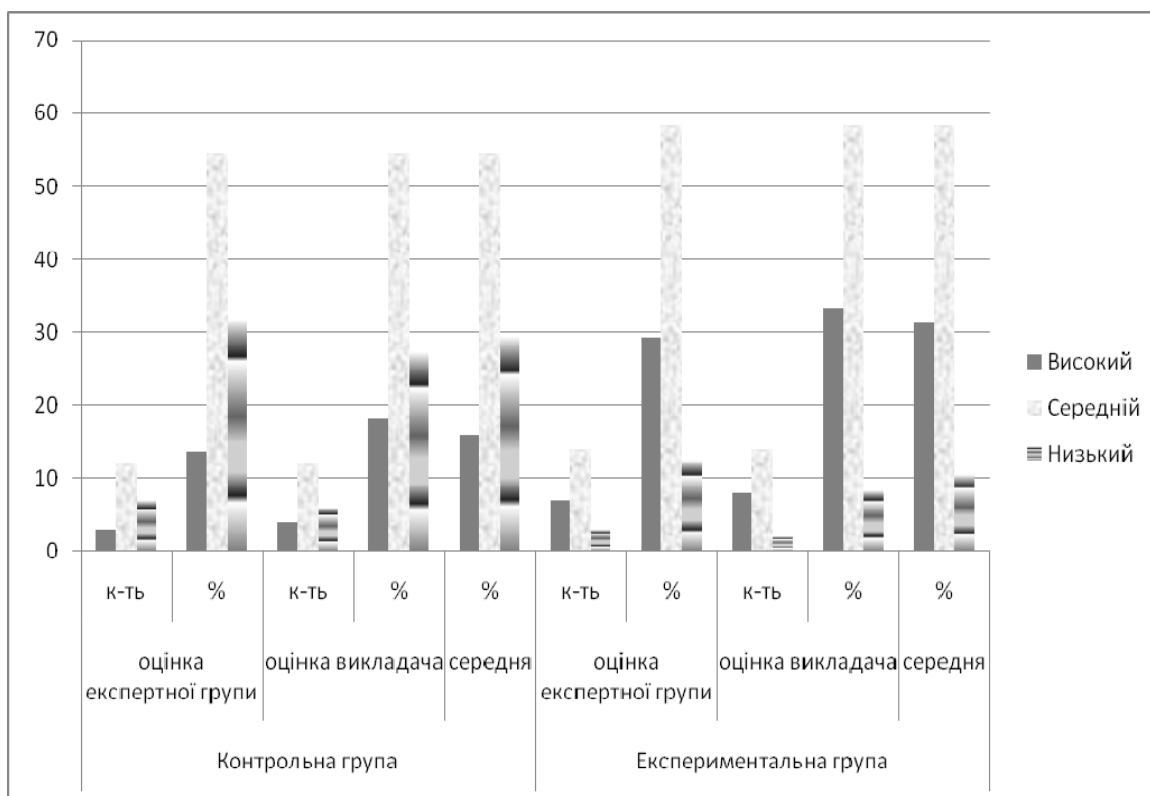

Рисунок – Динаміка змін у рівні розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників, котрі відбулись у КГ та ЕГ у ході формувального етапу експерименту

Динаміка змін у рівні розвитку професійної компетентності, котрі відбулись у КГ та ЕГ у ході формувального етапу експерименту, добре відслідковується на рис.1.

Отже, після педагогічного впливу рівень сформованості професійної компетентності офіцерів-прикордонників дещо підвищився, але чи можна дане підвищення вважати статистично значимим і говорити про ефективність моделі розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників шляхом використання ділових ігор. З цією метою сформулюємо гіпотезу: використання моделі розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників шляхом використання ділових ігор дійсно підвищує ефективність розвитку їхньої професійної компетентності. Для вибору критерію перевірки гіпотези будемо керуватися шкалою, в якій виміряні дані педагогічного дослідження і наявний інформаційний супровід до даного критерію.

Оскільки кількісні дані ранжовані, тобто виміряні за порядковою шкалою, виберемо критерій ϕ^* Фішера, який дозволяє порівняти два емпіричних розподіли [8, с. 158].

З метою спрощення співставлення результатів дослідно-експериментальної роботи будемо порівнювати розподіли слухачів КГ та ЕГ за рівнями розвитку професійної компетентності тільки на початку експерименту та наприкінці формувального експерименту (табл. 1).

Таблиця 1 – Розподіл офіцерів-прикордонників КГ та ЕГ за рівнями розвитку професійної компетентності по закінченню формульованого експерименту

Рівні розвитку професійної компетентності	Контрольна група					Експериментальна група				
	Оцінка експертної групи		Оцінка викладача		Середня	Оцінка експертної групи		Оцінка викладача		Середня
	к-ть	%	к-ть	%	%	к-ть	%	к-ть	%	%
Високий	3,0	13,6	4,0	18,2	15,9	7,0	29,2	8,0	33,3	31,3
Середній	12,0	54,5	12,0	54,5	54,5	14,0	58,3	14,0	58,3	58,3
Низький	7,0	31,8	6,0	27,3	29,5	3,0	12,5	2,0	8,3	10,4

Для оцінки вірогідності різниці між відсотковими частинами двох вибірок (контрольна та експериментальна групи), в яких фіксується позитивний ефект від застосування експериментальних заходів (табл. 2), використано метод кутового перетворення Фішера (критерій φ^* Фішера) [8].

З цією метою сформулюємо статистичні гіпотези:

H0: частина позитивних зрушень у рівнях розвитку професійної компетентності слухачів, котрі навчалися в експериментальній групі у ході формульованого етапу експерименту на основі авторської моделі розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників, не більше, ніж у контрольній;

H1: частина позитивних зрушень у рівнях розвитку професійної компетентності слухачів, котрі навчалися в експериментальній групі у ході формульованого етапу експерименту на основі авторської моделі розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників, більше, ніж у контрольній.

З відповідних таблиць критичних значень [8, с. 331] отримуємо значення φ , що відповідають відповідним відсотковим частинам у кожній із груп: $\varphi_1(95,8\%)=2,729$; $\varphi_2(77,3\%)=2,148$.

Таблиця 2 – Розрахунок критерію для співвідношення за відсотковою долею позитивних зрушень у рівнях розвитку професійної компетентності слухачів у ЕГ та КГ, %

Групи	«Наявність ефекту»: наявність зрушень	%	«Відсутність ефекту»: зрушення відсутні або дорівнює нулю	%	Суми
ЕГ	23	95,8	1	4,2	24
КГ	17	77,3	5	22,7	22
Суми	40		6		46

Розраховуємо емпіричні значення за формулою:

$$\varphi^* = (\varphi_1 + \varphi_2) * \sqrt{\frac{n_1 \times n_2}{n_1 + n_2}}, \quad (1)$$

де φ_1 – кут, що відповідає більшій % -ній частині; φ_2 – кут, що відповідає меншій % -ній частині; n_1 – кількість курсантів у експериментальній групі; n_2 – кількість курсантів у контрольній групі.

У нашому випадку $\varphi^*_{\text{емп}} = 1,97$.

З відповідних таблиць критичних значень критерію Фішера отримуємо, що при $\varphi^*_{\text{емп}} = 1,97$ рівень статистичної значущості відсоткових частин становить менше, ніж 0,024.

З тих самих таблиць встановлюємо критичні значення φ^* , що відповідають прийнятним у педагогічних дослідженнях рівням статистичної значущості:

$$\varphi^*_{\text{кр}} = \begin{cases} 1,64 & (\rho \leq 0,05) \\ 2,31 & (\rho \leq 0,01) \end{cases} \quad (2)$$

Оскільки $\varphi^*_{\text{емп}} > \varphi^*_{\text{кр}}$, приймається гіпотеза H1 – частина позитивних зрушень у рівнях розвитку професійної компетентності слухачів, котрі навчалися в експериментальній групі у ході

формульованого етапу експерименту на основі авторської моделі розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників, більше ніж у контрольній.

Це означає, що гіпотеза підтвердилася: рівень розвитку професійної компетентності слухачів, які навчалися на основі авторської моделі, є вищим, ніж у тих, що навчалися за традиційною системою. Підвищення показників є статистично значущим, і можна говорити про ефективність моделі розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників шляхом використання ділових ігор.

Підсумкові результати, отримані експертною групою, показали, що порівняно з вихідним рівнем відбулися істотні зміни щодо розвитку професійної компетентності в офіцерів ЕГ. На завершальному етапі було узагальнено результати проведеного дослідження, що дозволило скласти уявлення про рівень розвитку професійної компетентності.

На кінець формульованого етапу експерименту, відповідно до розробленої нами програми, ми визначили динаміку змін рівнів розвитку професійної компетентності в офіцерів-прикордонників. Одержана інформація дозволяла порівнювати результати до і після експерименту, що дало можливість визначити ефективність нашої роботи, виявити кількість найбільш чи найменш успішних офіцерів. За результатами формульованого етапу експерименту середній динамічний бал в експериментальній групі сягнув 0,53 бала, тоді як у контрольній – 0,17. В експериментальній групі було отримано більш високі результати за обраними критеріями та показниками, що підтверджує ефективність дослідно-експериментальної роботи загалом.

Результати формульованого етапу експерименту як основного методу дослідження ми постійно аналізували, порівнювали і доповнювали даними, отриманими іншими методами. Серед них ми найчастіше використовували метод спостереження, який дозволяв цілеспрямовано, систематично фіксувати зміни у розвитку професійної компетентності в офіцерів. Одержані експериментальні дані було перевірено методами вивчення незалежних характеристик, під час бесід з різними категоріями командирів, що безпосередньо працюють зі слухачами, а також науково-педагогічним складом.

Узагальнені результати формульованого етапу експерименту підтвердили ефективність впливу на розвиток професійної компетентності офіцерів-прикордонників таких педагогічних умов:

застосування проблемного навчання в процесі ділових ігор;

оптимізація діяльності командного та науково-педагогічного складу НАДПСУ під час проведення ділових ігор;

удосконалення методичного забезпечення проведення ділових ігор з офіцерами.

Аналіз даних підсумкового зрізу дозволив дати детальну характеристику змін, що відбулися. Зміни, події, в когнітивній сфері показали, що обсяг професійних знань збільшився і в контрольній, і в експериментальній групах. Проте в експериментальній групі вони більш вагомі. Істотно відрізняється обсяг знань загальнопрофесійного характеру, які не належать до військово-професійної діяльності. Що стосується здатності застосувати отримані знання в умовах, наближених до реальності, то результати виявилися такими. Більшість учасників контрольної групи достатньо ефективно ухвалювали рішення з питань, що стосуються безпосередньо військово-професійної діяльності. Але з питань, що не стосуються військової служби, виникали значні утруднення. Наявні теоретичні знання з питань правової підготовленості недостатні, здатність застосовувати їх у модельованій життєвій ситуації не сформована, пропонувані варіанти вирішення необґрунтовані, найчастіше носили характер здогадки. Тоді як офіцери експериментальної групи на достатньому хорошому рівні демонстрували навик ухвалення професійного рішення з різних питань. Допущені неточності, утруднення при рішенні нестандартних кейсів носили суб'єктивний характер й істотним чином не впливали на отримані результати.

Для дії на емоційно-ціннісний компонент підбиралися методики, спрямовані на підвищення свідомої потреби офіцерів у розширенні свого кола професійних знань і вдосконаленні навиків застосування професійних норм. Після закінчення експериментального курсу потреба в підвищенні професійних знань змінилася як у контрольній, так і в експериментальній групі, але в експериментальній групі зростання показника виявилось істотнішим. Ми вважаємо, що достатньо високий рівень розвитку даної потреби дозволить майбутнім офіцерам надалі самостійно освоювати професійну інформацію, що не вимагає спеціальної юридичної підготовки, вдосконалюючи тим самим свій рівень професійної культури.

Важливо було підвести офіцерів до того, що діяльність ДПСУ носить, перш за все, регулятивний, а не примусовий характер, тобто виступає регулятором суспільних відносин. Як

зазначили більшість випробовуваних на “сеансі зворотного зв'язку” після одного з таких занять, чітке усвідомлення такого становища справ було для них в деякому розумінні несподіваним. Згодом відповіді на питання анкет щодо ставлення до діяльності ДПСУ, показали, що більшість офіцерів готові до сприяння і взаємодії в контексті захисту своїх прав.

За підсумками формувального експерименту можна зробити висновок про те, що в експериментальній групі:

обсяг професійних знань збільшився (відбулися кількісні та якісні зміни), сформувалися вміння використовувати засвоєні знання при вирішенні навчальних завдань;

розвинулася усвідомлена потреба в збільшенні обсягу професійних знань і вдосконаленні умінь застосовувати їх на практиці;

особливо актуалізувалася аксіологічна складова службової діяльності, що обумовлює усвідомлення її соціальної цінності і необхідності дотримання професійних норм;

як переважаючі стали виступати мотиви вищого порядку;

з'явилося усвідомлення себе як повноправного суб'єкта професійної діяльності, сформованість комунікативних умінь, сформувалася готовність брати участь у професійній діяльності.

Зміни, що відбулися, в повному обсязі відповідають основним завданням розвитку професійної компетентності офіцерів, а саме:

оволодіння професійними знаннями;

перетворення отриманих професійних знань на особисті переконання;

навіювання відчуття нетерпимості до будь-яких відступів від вимог професійних норм.

Загальна оцінка професійної компетентності офіцерів експериментальної групи відповідає середньому рівню; статистично значущо зросла кількість офіцерів з високим рівнем професійної компетентності. Це дає підстави стверджувати, що певні педагогічні умови (оптимізація діяльності командного та науково-педагогічного складу НАДПСУ під час проведення ділових ігор; застосування проблемного навчання в процесі ділових ігор з офіцерським складом; удосконалення методичного забезпечення проведення ділових ігор) дозволяють якісно поліпшити її рівень.

Отже, отримані в ході дослідно-експериментальної роботи результати дають підставу стверджувати, що запропонована теоретична модель формування професійної компетентності офіцерів-прикордонників у фаховій підготовці із застосуванням ділових ігор є ефективною. Висунуті нами теоретичні положення знайшли своє підтвердження в ході дослідно-експериментальної роботи.

Предметом перспективних досліджень може бути з'ясування форм і засобів формування професійної компетентності офіцерів-прикордонників, детальне вивчення умов реалізації методики формування професійної компетентності.

Список використаної літератури

1. Галімов А. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до виховної роботи з особовим складом : монографія / А. В. Галімов. – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. ДПСУ, 2004. – 376 с.
2. Грязнов І. О. Система морального виховання майбутніх офіцерів-прикордонників : монографія / І. О. Грязнов. – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. ДПСУ, 2004. – 370 с.
3. Діденко О. В. Формування професійної творчості в майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України : монографія / О. В. Діденко. – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. ДПСУ, 2009. – 476 с.
4. Іщенко Д. В. Теорія і практика виховання слухачів вищих військових навчальних закладів у процесі навчання : дис. ... д-ра пед. наук / Д. В. Іщенко. – Хмельницький, 1999. – 426 с.
5. Максименко С. Д. Морально-психологічне забезпечення службової діяльності Прикордонних військ України : підручник / С. Д. Максименко, Б. М. Олексієнко, О. Д. Сафін. – Хмельницький : Видавництво НАПВУ, 2001. – 448 с.
6. Райко В. В. Теоретичні і методичні засади формування правової культури офіцерського складу Державної прикордонної служби України : монографія / В. В. Райко. – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. ДПСУ, 2008. – 348 с.
7. Військове виховання: історія, теорія та методика : навчальний посібник / [За ред. В. В. Ягупова]. – К. : “Graphic&Design”, 2002. – 560 с.
8. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / Елена Сидоренко – СПб. : ООО Речь, 2002. – 350 с.
9. Мисечко О. В. Педагогічна технологія формування вмінь службового спілкування у майбутніх офіцерів-прикордонників : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Мисечко Ольга Валеріївна. – Хмельницький, 2006. – 209 с.

10. Подласый И. П. Педагогика: 100 вопросов – 100 ответов / И. П. Подласый. – М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2001. – 368 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, доцент Мірошніченко Валентина Іванівна.

Стаття надійшла до редакції 12.03.14.

Собко В. Г. «Результаты экспериментального исследования развития профессиональной компетентности офицеров с применением деловых игр».

Автором сделан анализ результатов экспериментального исследования развития профессиональной компетентности офицеров с применением деловых игр .

Анализ результатов опытно - экспериментальной работы приводит автора к выводу , что предложенная им ранее модель развития профессиональной компетентности офицеров - пограничников путем использования деловых игр позволяет оптимизировать процесс профессиональной подготовки и способствует эффективному формированию профессиональной компетентности офицеров.

Ключевые слова: экспериментальное исследование, деловая игра, офицеры - пограничники , профессиональная компетентность.

Sobko V.G. «The results of the pilot study of the professional competence of officers using business games».

The author of the analysis of the results of the pilot study of the professional competence of officers using business games.

Analysis of the experimental work leads the author to the conclusion that his proposed earlier model of professional competence of border guard officers through the use of business games to optimize the process of professional training and contributes to efficient formation of professional competence of officers.

Final results obtained by the expert group showed that compared with baseline have been significant changes in the development of professional competence of officers in EG. At the final stage, it summarizes the results of the study, which allowed an idea of the level of professional competence.

At the end of the forming stage of the experiment the author determined the dynamics of changes in the levels of professional competence in border guard officers. The obtained data allow to compare results before and after the experiment, making it possible to determine the effectiveness of the work.

Overall professional competence of officers experimental group corresponds to the average level , statistically significant increase in the number of officers with a high level of professional competence. On this basis, the author argues that certain pedagogical conditions (Optimization of a command , scientific and teaching staff NADPSU during business games , the use of problem-based learning in the course of business games of officers; improvement of methodological support conducting business games) allow to qualitatively improve the level of professional competence border guard officers in professional training with the use of business games .

Subject of Policy Studies clarifying the author defines the forms and methods of forming the professional competence of officers, border guards, a detailed study of the conditions of implementation methods of forming their professional competence.

Keywords: experimental study, role play, officers, border guards, professional competence.